

Universitätsbibliothek Wuppertal

Hugonis Grotii De Jure Belli Ac Pacis Libri Tres

Grotius, Hugo

Hagae Comitis, 1680

Notæ in prolegomena

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-868](#)

J. F. G.

NOTATA

AD

H. GROTI

LIBROS

De Jure Belli ac Pacis.

Bolegomeni] Περὶ τῶν παρτῶν sunt duas: Generalis, qua spectat omnem materiam: Specialis, qua spectat hoc opus. Prior

habet duo membra: alterum, quo probatur, esse jus; alterum, quo probatur, esse & jus in bello.

Prioris membra quatuor sunt articuli: primus, propositio sententiae illorum, qui jus volunt esse rem imaginariam, umbraticam, appellacionem sine corpore & specie, ut Cæsar de Republica loquebatur.

Secundus, refutatio ejusdem sententiae. Tertius, confirmatio septem confitans argumentis. I. est natura homini appetitus societatis; ergo & jus. II. Est iudicium & qualisunque delectus boni & mali. ergo & jus, quod bono alligat, & à malo deterret. III. Est discrimen etiam boni majoris & minoris, & intellectus bono majori deberi majorem honorem; ergo & jus, nempe iustitia distribuentis. IV. Agnoscamus omnes verum, ergo & jus, quod ille præcipit, Deum præcepisse. V. Habemus parentes quibus pro beneficio procreationis & educationis subjecti sumus, ergo est jus, quod illi mandant. VI. Intellexere homines utile esse civitates coli, ergo est jus civile. VII. Viderant quoque utile esse, ut quædam civitates cum civitatibus &

populis externis consentirent in commune utrumque bonum, ergo est jus gentium. Quartus articulus prioris membra partis generalis, consuetaria quadam vel secunda refutatio I. aduersus Carneadem, II. Diæ Horatiani, III. eorum qui jus inter privatos agnoscunt, rectores Rem publicatum eo volunt solutos.

Alterutrum membrum partis generalis, quo probat esse etiam jus & servandum esse in bello, constat argumentis quatuor. *ESSE JUS IN BELLO* probat, I. quia laudabile bellum non suscipiatur nisi juris obtinendi causa: indignum igitur jus per injuriam peti. II. testimonia scriptorum & Imperatorum. III. pro iustitia causæ & armorum, proque iustitia augentur & minuantur animi militum. IV. Crescit exiftimatio ad alienigenas, siquem videant non nisi justam ob causam, & salvo iure publico ac privato ad arma descendere.

P A R S S P E C I A L I S est quæ proprie spectat hoc ipsum opus, atque quintuplex est. Continet enim I. consilium auctoris. II. partitionem operis. III. necessitatem operis. IV. subsidia. V. caram & cautionem auctoris per universum opus.

I. *Jus civile Romanum*] Quod ex LL. regis & XII. tabb. Roma ortum varie crevit; cumque diffundetur nimis, à Justiniano circumsum & corruptum in Pandecte, Co-

A A 2 dico,

dice, Novellis, &c. ad nos pervernit, inque Academiis docetur. Quod olim fuit Quiritium, id nunc est jus commune omnium populorum in Europa.

Quod cuique patrum] populi unius sive certa gentis, regni, municipii.
Contractum] in compendium redactum.

Quod inter populos plures] quod populos aut principes sui juris, nulla que reipublica communione coniunctos alium alii præstare oportet.

Sive ab ipsa natura profectum] sive sive jus naturale. Significat jus belli & pacis, sive Gentium jus, sive publicum appellare velis (perinde ut Justinianus loquitur de jure privato Romanorum) tripartitum esse; quippe collectum ex naturalibus præceptis, ex divinis oraculis, ex cultiore vita populorum.

Aut divinum] sive divinum.

Moribus] sive sit gentium jus.

2. Cicero] in orat. pro Balbo, cap. 6.

Præstabilem [i. e. insignem, excellente, eximium.

Conditionibus] conventionibus aut placitis, passionibus. Sic loquitur Cicero Topic. 21. *Jus a natura profectum sit, an ab aliqua conditione hominum & passione.* Et i. Off. 7. ait quendam esse *privata lege, conditione, passione, sorte.*

Cognitioni] otiosa sci. & fructu propositoque animi emendatoris definita. Hos Stoici ajebant nosse præcepta sine decretis, & Graci passim proverbio τὸν πολὺ βέταν ροῦς διδόνεν. Vide Gellium: initio talem cognitionem in Scythis arguit Justinus 2, 2.

Theoclymenum] Immo Theonoen Theoclymeni sororem: qui ambo erant Protei liberi, compellatur autem sic ad Helena. Eurip. in ejus nominis tragedia v. 929.

3. Inane nomen] ut Julius apud Sueton. 77. nihil esse rempublicam; apellationem modo, sine corpore & spe-

cie. Et Brutus moriens, non in rescia in verbo esse virtutem, Flor. 4, 7.

Thucydidem 1. 6. Euphemus erat legatus Atheniensium ad Camarinos bello Siculo.

Nihil injustum] Thrasymachus ad Socratem apud Plat. de rep. 1. 579. οὐ μηδὲ τὸ εἴσα τὸ δίκαιον ἐν ἀδικίᾳ τὸ τοῦ κριτήρος ξύπνειγεν. Vide Muretum Var. Lect. 18. 10.

Id aequius quod validius] Vide Tacit. XV. Annal. 1. Id *jus esse quod ei quis plus potest, utile est.* Cic. 3. de rep. Petr. p. 37.

Sine iniuria] Ex fragm. Ciceronis lib. 3. de republ. apud August. de Civ. Dei 19, 21. ubi P. Furius Philus hoc disputat. Verba sunt: *Nisi per iniustitiam rempublicam stare aut geri non posse.* Vide Sigon. ad frag. p. 67. & Parlit. 140. Eos qui sunt cum imperio, necessario nonnunquam esse iniustos.

Martem habent arbitrum] bello deciduntur, c. 21. ἡ θύνα εἰς Σεύσα de Marte Homer. Il. 6. 761. Alexander ad Darii legatos: *Nuntiate vestro regi & qua amist, & qua nun habet, præmia esse bellū. Hoc regente utrinque terminos regni, id quenque habituum, quod proxima lucis a signatura fortuna est.* Curt. 4, 10.

Ex jure manu confertum] rei vindicatione, actione civili. Extat hic Enni locus apud Gellium. 20, 10.

Et aliis alium] Lucanus videlicet Julianum Caesarē, cum Rubiconem transierit. Vide Lucan. 1, 225.

Anigonus] Plutarch. de fortit. Alex. p. 330.

Marius] Plutarch. Apoph. p. 202. Mario 421.

Oris tam verecundi] quod quoties in concionem veniret etiam maximis rebus gestis, erubesceret. Seneca epist. 11. quod ipse cum aliis probum vocat. Unde os probum ejus Plinia 7, 12. & 37, 2. Unde Sallustius cum dixit oris probi, sed animi inverecondi, Suet. de illuſtr. Gramm. 15. Probus autem Latinis auctoribus i. q. verecundus.

endus. Lysander τὸ δίκαιον εἶ μόνον τῷ λοιπῷ τῷ δικαίῳ τὸ δίκαιον εἶ τῷ οὐκέτε γράμ.

4. *Propria negotia*] non parerga aut obiter contingentia, sed ipsum opus, ipsum quod intenditur ibi & agitur: non quæ forte incidentur, sed quæ proprie ibi aguntur.

Concordia] Térent. Eun. 1. 1.

5. *Ne cum turba*] in qua feliciter omnes clamant, nemo audit. lib. 19. 4. 2.

Demus ei] Ponamus hominem certum, quicum nobis res sit, qui pro falsa illa opinione pugnet, & pro ea solus dicat. Genus loquendi est veterum declamatorum schola petitus quod de foto migrarent. Frequentatum M. Seneca & Quintillianus. Vide *notas meas ad Senec. controvers. 7.*

Carneadem] Carneades Cyrenæus, Nova Academia tertius conditor post Platonem & Arcesilam. Vide Diog. Laert. & Jonsius Histor. philosoph. lib. 3. cap. 10. pag. 264. Cic. de legib. 1, 13. Laëtantius 5, 17. Quintilianus 12, 1. De sententia Carneades Cic. 3. de Republ. fragmentum serratum Laëtantio in Epitome.

Academia] Academicæ secta, quæ ex instituto nihil definiebat, & assensum quidem fastinebat, de omnibus autem questionibus probabiliter in utramque partem disputabat.

Cum suscepisse] quod fecit Roma legatus ab Atheniensibus missus, temporibus M. Porci Catonis Centorii. Plat. p. 349. Quintil. 12, 1. 557. Laëtantius divinar. Instit. 5, 14. & 17. unde Gr. hunc locum deponit: ipse autem est Ciceronis lib. 3. de republ. Adde Laëtant. epitomen Cap. 1.

6. *Poeta*] Horat. lib. 1. Satyr. 3. Nam homo animans quidem est, sed eximius animans] Cicero 1. leg. 7. ab eodem orditur initio: *Homo etiam animal &c.*

Prosum intellectus] quantum potest assequi humana imbecillitas. Sola enim celestia sum ordinatissima;

humana tam perfecte disponi nequeunt, ut non maneat aliquid incommodi.

Sui generis] cum aliis hominibus.

Oixitæ] q. d. domesticationem, familiaritatem domesticam.

7. *Fœtus*] ut galli gallinacei galinas, & gallina pullos ante fœse exaturantes & ha & plerique animantes, quam ipsi granum sumant, ut animalia & feræ etiam pro cattulis ac foetibus fœse in periculum conjicientes, ut canes venatici prada abstinentes, & eam domino reservantes. Cic. 5. fin. 19. formice, apes, eiconie diolorum etiam causæ quedam faciunt. Quintil. 5, 11. apes etiam formicasque in commune laborare. Vide *Aelian.* de animali.

Ex principio] non ex vi mentis, confilio, voluntate, deliberatione ac decreto, denique parte intelligente ipsis instita atque ingentia.

Extrinsico] i. e. Deo vel ministra Dei natura, non ab instita ipsis ratione certa & perpetua, sed ex instinctu naturæ, in paucis & certis rebus sic se habente.

Circa similia similiter agere] quod negatum bestiis, quæ tantum in uno, quo naturalis appetitio fert, aut à quo declinatio avertit, sic agunt. Cic. 2. de fin. 14. ratio, quæ & causæ rerum & confectiones videat, & similitudines transferat, & disjuncta coniungat, & cum presentibus futura copulet, omnemque complectatur viræ consequentia statum. Idem 1. de leg. 7.

Cujus peculiare solus inter animantes instrumentum habet sermonem] Et societas colenda ex Cic. 1. de leg. 9. moderationem vocis, orationis vim, qua conciliatrix est humanæ maxima societas.

Cui] Facultati.

8. *Societatis custodia fons est juris*] Homo appetit societatem, quia ea juvatur & conservatur: & si nihil juvaretur, ac sibi sufficeret, eam appeteret tamen, ne sermo efficeretur suis sibi: deinde ut, quæ habet com-

Aaa 2 meda

moda, cum aliis communicaret: (bonum enim est communicativum sui) aut saltē aliis demonstraret, naturaliter enim gaudia testem requirunt. Jam qui socium admittit, qui vicinum, necesse est aliquid ei tribuat, aliquid in illo ferat, & sibi minus indulget, ut eadem vicissim consequatur à socio. Qui contubernalem adsciscit, necesse est partem cubiculi ei permittat, qui conjugem, lecti. Hac primo humanitas & mutua patientia solitudinis vitanda & auxiliū mūtui causa comparata, pactis conventionis vel tacitis vel expressis firmata, transit in iis. Cicero ait 1. de leg. 3. si patescat, cuius munera colendi efficiendique causa nati & in lucem editissimus, que sit conjunctio hominum, que naturalis societas inter ipsos; his explicatis, fontem legum & juris inventari.

Quod proprie 1. 1. 1. 10. *quod in contractibus veratur.*

Quo pertinent] ad quod: Justin. 2. 2. de Scythis. Nulli sc. gracia, quid eum, &c.

Danni culpa] si quis quid damni nostra culpa aut viro in rebus suis fecerit, id ut compensemus.

Pæna metum] utque puniatur, qui peccarit in societatem. ἀνόγεια καὶ εἰστομέτροι της φύσεως, ἐπὶ τοῦτον. Aristoteles Oecon. 1. 3.

9. *Judicium ad astimanda*] astimandi, i. e. delictum & discrimen rerum bonarum & malorum, juvanzium & iuutilium, non modo in præsens, sed etiam in longam diem, & rationes viasque tam quæ precipitant in turpia & noxia quam quæ ad honesta & profutura pertinentia deoque providentiam securi ejus commodi aut incommodi.

Pro humani intellectus medo] i. e. quantum patitur imbecillitas & infirmitas humana.

In his judicis] Non facere quod quæ canit, Videlicet meliora proboque Deteriora sequor; sed diligenter & liquido inspecta & pro melioribus agnita

constanter, & confidenter sectari, affectare, agere.

Illecebra corrumphi] ut eligas aut repente facias, cujus postea penitet.

Judicia] se debere aversari malum licet habeat illecebram boni.

10. *Dispensatio*] Justitia distributiva, sive Attribuens vel Distributiva, in premiis & muneribus sive oneribus tribuendis, non autem in pecenis, in quibus versatur communitativa, quæ spectat contractus & malificia, quæ sunt quasi contractus.

Actus] Opera quam in communione commodum præstas.

Juris proprie] Quod reddit prætor & unde actiones nascuntur. quod pertinet ad justitiam communitatem vel emendatricem, σωματικην & διορθωτικην, verantem in contractibus & pecenis.

Stricte ditti] quale scil. traditur in Juris corpore, unde actiones nascuntur.

Jus] justitia distributiva propriæ non est jus, quia nulla actione peti potest.

Sunt alterius] Respicit duo præcepta posteriora juris. Hæc est justitia quæ dicitur communitativa vulgo, vel correctiva in contractibus & pecnis.

Impleam] i. e. faciam quod debeo; unicuique suum tribuum.

11. *Esse Deum*] IV. Argumentum.

Traditio] i. e. omne quod gentes instillarunt suis posteris, sive consensus & præcepta majorum nostrorum omnis. xvi.

Opisci] qui nos creavit.

Sine exceptione] in omnibus & perpetuo.

12. *Ex libera Dei voluntate*] Propterea id vocat *Jus voluntarium* divisionib. 1. cap. 1. num. 15.

Sive illud sociale] sive quod continet ac dirigit societas gentium & hominum, sive quod sanæ menti rectum & decorum probat ratio, e nomine accipiamus, et si ex cogitatione

tum,

De Jure Belli ac Pacis.

ium, comparatum, proditum est ab hominibus excellenter prædictis & præclare utentibus vi humanis ingenii insita.

Principis] recta ratione insitam, quam negaverat in bestiis esse.

A Jose] Derivatio Stoica Scipionis Gentilis inventum Orig. p. 270. immo potius præcium & decursum à vocabulo *jussus*, nam quod sive Deus, sive ratio, sive superior ius, est ius.

13. Datis legibus] Decalogo.

Impetus] *ἐργος τιμῶν* affectus, sensus, motus animi, commotiones, perturbationes, qui debent regi ab animo tanquam satellites. Cic. 3. Tusc. 11. & 4. Tusc. 6. Claudian. 4. Conf. Honor. 230.

Vagari] cum sc. dixit, non concupiscere, non occidere: aliud contra iram, aliud contra desideria.

Adductio] Adductius, quasi attractio frano. Phrasis Taciti, regnum adductius, 3 hist. 7. de mor. G. 43.

14. Florentinus] l. 3. D. de Instit. & Jure.

Inter homines] V. Argumentum.

In infinito] non sine exceptione, ut de Deo dixerat.

Suigenitus] quatenus non est contra illum cui soli infinitum obsequium debetur, Deum.

15. Stare patitur] i. e. fidem datam servare.

Necessarius obligandi modus] Nam si societas jungi debebat, requirebatur aliquod vinculum, coagulum, ferrumen, sacramentum, quo ea societas contineretur: alloqui forentur mēræ arena.

Nam qui se cœtu] VI. Argumentum.

Homini] uni regi, principi, aut magistratibus aliis.

Quibus delata] aut pauci unusve representans societatem, ut rex, magistratus.

16. Utilitas] Horat. 1. Sat. 3.

Humana] recta ratio.

Proavia] causa remotior.

Accedit] ultero se quasi comitem praebet.

Societatem raperemur] Laetant. de Opific. Dei, cap. 4.

Utilitatis] ut singulorum artes & opes in unum collata omnibus quoque aliis prodecent.

17. Ex consensu jura] vel tacito, vel expresso, VII. Argumentum.

Magnæ illius universitatis] Conjunctionis quæ inter omnes est habere.

Nomen à jure naturali] Nam inter dum natura ius vocatur, quod est gentium, ut paulo inferius dictum est. Sic majorem natu in imperiis succederet naturæ ius vocat Iustinus 21, 1. quod natura ipsa gentibus dedit.

2, 10. Idem ius gentium dicit lib. 34, 3.

18. Male] Consecaria sive IV. articulus prioris membra Partis generalis.

Stultitia] quia abstineat alieno, quod posset ei utile esse.

Id conculet] eripit sibi fidem, existimationem, aliorum voluntatem cum ipso contrahendi.

19. Jura inventa] Horat. 1. Sat. 3.

Ad ea dumtaxat] quæ firmant ius & auctoritatem magistratum.

Judicia] disceptationes fori, cum didicissent homines legibus, non armis, vivere. Iust. 43, 4.

Fine suo externo] non posse ad effetum & exectionem pervenire, nisi magistratui committatur ius gladii.

Vim] Hinc Kestr. 129 Bias inter ministeria Jovis in Prometheo ponit Aeschyles. Et qui rempub. ordinat & reformat, eum sine collega & armatum esse oportere disputat Machiavellus ad Livium 1. 7. & hoc argumentum excusat eadem Remi à Romulo occupatam.

20. Securitatem] Diogenes apud Stobaeum Ser. 31. p. 188. Η τοῖν δικαιοῦντι ποντὶ ἐγένετο τὴν πύχλην τὸ ποντέα μέτε φοβερόν, μέτε αἰχμαλώπον. Εγένετο τὸ ἐπί της πύχλης τὸ βίον.

A 22 3 P 18 1

Plato] in Gorgia p. 357. Alludunt Tacitus 6. ann. 6. Cicero 3 de Offic. 2, 1. Quintil. 12. Inst. 1. Lucianus Cataplo. Claudianus in Rufin. 2, 504. & apud Stobium Diogenes pag. 188.

Quod vero & III. consecutarium, 21.

In populo] ut apud Senecam Thyest. v. 215. Athreus: *Sanctitas, pie-*
tas, fides, privata bona sunt: qua jn-
vat, reges eant.

Nisi utilitatem] Et jus sive justitia & studia liberalia & pietatem & virtutem omnem sequuntur utilitatem, honores, opes, præmia; sed ea omnia vitiantur, quoties in illis nihil spectatur, nisi utilitas. evenit enim, ut ea non serio, commode, diligenter exerceant, quorunque ad vota properant, & ex his, tanguam aliquid majus, utile petunt; & simili atque præfens non appetet utilitas, aut præsentior non appetet ex contrariis vel diversis, ista præclaria negligant & contemnant.

Foras spectat] i. e. quæ præstat hominem bonum magis alteri, quam sibi. Apulej. de Philos. mor. p. 16.

22. *Tan validæ*] Sallustius Jugurtha. 109. in oratione regis Bocchi. Curt. 7, 8. Senec. epist. 4. *Neminem eorum precessit, &c.*

Intra civitatis] tantum civile statuant esse; non gentium.

Omnia incepit] in aleam mitti, nec hominis nec societatis statum fundatum esse, ni iustitia munitatur. Cicerio pro Cæcina cap. 25.

Simul] i. e. simul ac à jure &c.

23. *Aristoteles*] & Cicero 2. de Offic. II.

Fæda] i. e. natura turpia & detestanda; non tantum ignominiosa opinione hominum aut respectu prioris fortunæ. (Machiavell. ad Livium lib. 3, 41. discurs.) nam illa interdum bono cui subeunda sunt.

Jus habeat] legitime creatum, *Xerxes omnes dñe.*

24. *Pompejus*] qui dixerat, *arma-*
qua ut leges cogiem?

Hasta & gladio] quæ quam latissime, quo liberer, arma viætricia proficeret.

Iustitiam] cuius nihil esset nisi jure possessum.

Spartani regis] Agesilai.

φιλορωματες] amantes Romanorum.

φιλορωματες] amantes Romanorum.

φιλορωματες] amantes omnium hominum.

EQUITATUM] justus tantum est erga suos Creteres; in exteriores bella parum justa facile susciperebat, aut iniqüas viætricis conditiones ferret, ut crudelē tributum Atheniensibus imponit; de quo Ovidius.

25. *Tantum*] 11. membrum 1. Partis, esse jus etiam belli probatur.

Judicis] non submittunt se judicii.

Invalidiores] sc. eo ad quem in jus aditur, & propterea se patiuntur ad tribunal citari & judicari, quo & inviti cogi possunt.

Pares] scilicet qui non submittunt se judicii eidem.

Bella sunt in eos qui pares] Hinc patet unde hostis dicatur, scilicet quod pars sit, nara hostis est & quare.

Accommodatæ] Sic ait Justinus, post arma & bellum legibus locum non relinquisti. l. 8. c. 1.

26. *Sed civiles illæ*] Sic bello Marisco Senatus decrevit, ne iudicia, dum tumultus italicus esset, exercebentur. Afconius Ped. in orat. Cic. pro Cornelio p. 145. Sic Justinus reprehendit Thebanos, qui post victoriæ apud Mantineam Lacedemonios & Phocenses de rebus in bello actis apud Concilium Amphicyonum accusaverunt, quasi post arma & bellum locum legibus reliquisten, lib. 8, 1.

Docet hoc] Argumentum II, membris I. Partis generalis.

Puro pisque] Liv. I. 32. Quod qui gerat, in causa belli capienda non

lce-

De Jure Belli ac Pacis.

7

scelere, non impietate maculetur.
Vide ad Sen. Medeam v. 90.

Bella tarda] Quod ostendit etiam proverbium illud, *Duos deliberant Romani, capitum Saguntius.*

Camillus &c.] testimonia Imp. Apud alium] Liv. 5, 27.

Pacis iura] Verba Camilli apud Livium d. l. Plutarch. *Seruare bellum est, &c. sunt tamen bellis Leges.* in Camillo.

Alius] Seneca ep. 12c.

In hostem] Apud Senecam d. l. In hoste.

27. Quantam] Argumentum III. *Historiarum*] Justimus de servis Scytharum 2, 5; 8, 2, 19, 1, 24, 4, 26, 2.

In milite causa] Ovidii est.

Causarum oppedita] ut, cum bonum semen in terram conjectum fructum effert nullum: cum utile per se remedium in morbo non impedit mortem, aut sanat morbum. Huc pertinet, non ab effectu facta notanda.

Etiam] Argumentum IV.

28. Ego] Pars altera & specialis Prolegomena, que spectat ipsum opus. 1. Consilium auctoris.

Unoeditio] i.e. licentia, quasi jus datum sit sceleri, ut Lucanus loquitur.

29. Diligendia] Quippe qui anum quemque hominem debet proximum suum ducere.

Consilio] non ut similiciter omnia bella tollerent.

Quae in unam partem] Scipionem incurvatum in contrarium recurvare, quo fiat rectus: sic hi quod non omnia bella damnarent, sed ne temere & tam facile susciperentur. Seneca 7 ben. 22. *Quadam praeceps ultra modum*, ut ad verum & suum redcant.

Diets intra verum] Sic si qui ageret in foro, intentione sua plus complexus fuisset, quam ad eum pertinere, causa cadebat. §. 33. Inst. de Act.

30. Quae ex constituto] i. e. quae

homines temporariis sepe causis impulsi constituerunt, & identidem mutat dies, ab illis, que recta ratio dicit, nec se patitur aliter habere. §. 10. de Jur. nat. gent. & civil. Instit.

Cum semper eadem] §. 11. Instit, de J. N. G. & C.

In artem colligi] Certis regulis & praceptis includi ac describi.

31. Quae ex voluntate libera] quae non statim inculcat recta ratio, simul abhorrens a contrariis & ea reiciens; sed quae ex usu & placito post experientiam aliorum, aut post deliberationem & contentionem exanimque in utramque partem vergentium, admittit & recepit. Non coacti jure vel more gentium: in quibus licet sine scelere aut peccato in utramvis partem statuere.

De voluntatum] de testamentis & obligationibus.

De factorum] de probationibus & presumptionibus.

32. Nos &c.] 2 Partitio operis, sive partis secundum membrum secundum.

Nobilissimam] sc. de jure publico.

Privati] enim armis depugnant qui non sunt magistratus.

33. Publici] quod gerit qui cum imperio est.

Vim ipsam suam imperii] jus magistratis.

Do fiduciorum] parendi necessarium an omnem & quatenus omnem debeant.

34. Res communes] convenit cunctis. Instit. de rerum divisione.

Jus personis] de jure personarum. de patria potestate. Per quas personas

Obigatio] adversus bona malevo fidei possessores rerum alienarum. ad §. 1. tit. 1. lib. 2. Se quis à non domi. *Successionum*] Convenit cum tit. de testamentis, legatis, fidei commissis, hereditatibus ab intestato, bonorum possessionibus.

Ex parte] Cum materia obligatum.

Damno dato] Lex Aquilia & Oblig. ex delicto.

Santimonia] qui inviolabiles, & si id fieri, datur causa belli.

35. Quod impune] quod non per sequitur humanus aut mortalis judec.

Vtio caret] quod salva conscientia fit, & apud Deum excusatum est.

Bellicas conventiones] Pactiones inter hostes, que pro occisionibus fiuntur.

36. Eo autem] Necesitas operis.

III. Membrum secundæ partis.

sinuosa [Jura bellorum.

Recenti] Patrum Ecclesie scil.

De jure scialti] Meminit Cic. 1.

de Off. 11. Belli quidem æquitas san-
ctissime scialti jure Po. R. prescripta

est. Meminit etiam lib. 3. off. c. 29.

Erant autem facies, sacerdotes Dex Fidei, qui fidem publicam in

primis curabant. Itaque ad eos per

tinebat consultatio, bellum aliquod

jure gereretur, nec ne. Idem legati

populi R. res repetebant, bella in-

dicebant, foedera feriebant. Liv. 1,

24. & 32. lib. 30. 45. lib. 31. 8.

De repressione] Cum permittitur

privatis, jus suum apud alios popu-

los non obtinetibus, illorum pri-

vatorum, qui de isto populo inter-

nos aut alibi agunt aut quid sui ha-

bit, bona invadere, & iis manum iniurere. De quibus auctor agit infra.

37. Canonibus] Conciliorum ec-

clesie.

38. Definitions] sententias, ef-

fata, posita, axiomata, observatio-

nes, regulas vel præcepta generalia,

I. 202. D. de reg. J. ut Definitio omnis

in jure periculosa est.

Responsis] i. e. Consiliis scriptis

ad incidentes causis.

Ad gratiam consilientiam] Scriptis

enim de Jure Maris in gratiam Bri-

tannie Regis tum temporis in Bri-

tannia agens Alb. Gentilis.

39. *Diindicationum fontibus]* sumi-
mis capitibus vel generalibus axio-
matibus vel pronunciatis, ex quibus
de singularibus que identidem ex-
istunt facile potest statui.

Supereft] IV. Articulus posterioris partis. Subsidia.

Notiones tan certas] Inchoatas
intelligencias, que in animis im-
primuntur similiter omnibus. Cic. 1.
de leg. 10.

Sextiendi instrumentis] roris di-
mungentes, mis. & obsolet. Diog. apud
Stobæum 388. Quibus externa per-
cipiantur, oculis, auribus, naribus,
lingua, & quod vivum in omni corpo-
re est ad tactum tote corpore æ-
quabiliter susum, ut Cic. 2. de nat.
56. sentiendum vel percipiendum.

Fœminis iisque barbaris] Tytiis,
Phoenicis; per eas species volvit in-
nuere Euripides, etiam barbaros &
fœminas idem dictum approbare.
Quod argumentum est etiam sequo-
rem sexum, & tum vita cultiore tum
liberali institutione carentes ea fa-
cile assequi.

40. Sectæ, argumento] Sectæ, ad
Philosophos refer. i. e. Non vera
tempor, sed sape verisimilia tantum
dicere, dummodo profutura parti,
cujus causam orant; eoque & con-
traria interdum iis, quæ alias dixer-
unt. Nobilis est locus in hanc rem
Cic. pro Cluent. c. 50. Ascon. Ped.
pro Cornelio p. 141. esse oratoria
calliditatis, ut cum opus sit, eisdem
rebus ab utraque parte vel à contraria
utamini.

Argumento] ad Poëtas & Histo-
ricos.

Causæ] ad Oratores.

Ad causam universalem] quæ non
singulos & in praefenti tantum ne-
gotio movent, sed omnes & in
quavis materia similiter impelleret.
Ad principium innatum, quod in
omnibus est commune quasi & insi-
tum.

Recta illatio] Collectio, argu-
mentatio, syllogismus.

Communis consensus] approbatio aliqua omnium quasi ex tacito parato.

Illa] scilicet illatio.

Hic] consensus communis.

Quod enim] Definitio juris gentium & naturae.

Deduci non potest] ut jus naturae.

Voluntatelibera] ex consensu gentium etiam si directo natura non dicitur.

41. Quod vere] quod necessario & semper observandum.

Dumtaxat effectum] quod aequo observatur more, licet non tanta ratio cogat. Sic natura praecepit, ut adversus vim iustitiam me & meos defendam. Sancti ergo bellum. Sed quemadmodum in bello me geram, tantumarme armis & dolo bono utar, an etiam veneno, non definit natura, sed jus gentium. De bello capitis, teneamne an reliquam, non praecepit quidem jus gentium; sed si tenere velim, etiam si pro mala causa militaverim, me ruetur ac defendit, & pro justo possessor habet.

Externum] ut scilicet aequo obseretur ac ipsum gentium jus.

Qua juris stricte] Quia ad justitiam omnium pertinet.

Quia aliter] Quia ad transversum.

42. Nihil percipi] Pyrrhonis & Scepticis, ut Herillo & similibus, de quibus Cicero 1. Off. 2. & Diog. Laet. qui dubitabant de omnibus. Vide vitam Pyrrhonis in Diogene Laertio.

Veritatem siarsim] Argumentum veterum era Christianorum, omnia morelia, qua docuit Christus, etiam veteres Philosophos praecepisse.

Id vero existimabam] Vide Petrum Nunnesium de studio Philosophico, cap. 2. num. 9.

43. Liberalitatem & parsimoniam] num. 1. Liberalitatem definit Aristoteles, mediocritatem circa pecunias: ejus praecepta cautio est quam & Gi-

cero 2 de Offic. 15, ei adhibet: *dans* dum diligenter & moderate, *noligatio* fontem *benignitatis* exhibuit, &c cap.

18. *Hubendum rationem rei familiaris,* quam dilabi sine flagitiosum est. Hec est quam veteres parsimoniam sive frugalitatem dixerunt: atque hinc patet frugalitatem non esse speciem & liberalitatem diversam, sed alteram eius partem vel officium, quemadmodum altera pars est benignitas, sive tempestivus sumptus. Liberalis est, qui non plus dat, quam sinit frugalitas; non minus, quam comitis praecepit sive benignitas. Liberalitas est medium inter prodigalitatem, à qua revocat illam frugalitas sive parsimonia, & avaritiam, à qua retrahit eam benignitas.

Veritatis daret opposita] num. 2. *Virtus* Aristotelis 4 Ethic. 13. *virtus est,* qua quis prefert verbum & factis id quod est & esse debet. Quia qui utebantur, candide & simpliciter agere dicebantur. Exemplum est apud Homerum Achilles, apud Sophoclem filius eius Neoptolemus. Ei in excessu objicit arrogantiā, qua quis amplius praefert, quam est: cuiusmodi sunt gloriosi milites apud Comicos. In defectu, dissimulationem qua quis minus praefert quam est: non per modestiam propria laudis detractionem, sed per pravam consuetudinem ac voluntatem illudendi ac frustrandi: cuius Exemplum unicunq; est Tiberius, qui cum teterrimus esset dominorum, dicebat se S. P. Q. R. servire, & Domitianus, cum innocios occideret, praefari solitus de clementia. Tales sunt *figures*, descripti Theophrasto. Tales de quibus Terentius in Heautont: *Nec tu illum satia noveres, nec te ille: hocque sit, ubi non vere vivitur. Tu illum nunquam offendisti, quanti penderes. Nec tibi ille est credere ansas quod aequaliter patri.* Huc pertinet histrionia, quam totum orbum exercete dixit Petronius.

Contemptum voluptatis] num 3. *Invidiosa luxuriae:* non enim contemnum

tum voluptatum, sed feram & barbarem aversationem musicæ pulchritudinis, aliarumque rerum elegantiam & jucundarum, quas modice sumendas comparavit Deus in solatiorum vita. Ea in aliis est immanitas belluina, in aliis pecunius stupor. Talis Timon ille fuit comedens Aristophanis traditæ tanquam osor generis humani. Et ejus imitatione M. Antonius post bellum Aetiacum. Tales quoque iratis Diis genitos & malevolentie genio natos dicebant veteres, qui nihil indulgere genio possent, etiam si licet, & copiam haberent.

Contentum honorum] num. 4. Immo contentum sui potius & *dignitatis*, ut dicebant Græci, per quam quis honore se indignum praestat. Non enim malunt contempnere honores, sed ita contempnere, ut in honestus fiat, pudorens & famam hominum nihil facias, in sordidissimum vita genus descendas cum Dionysio Syracusano apud Just. 2r. 5. non contentus in publico vagari, sed parare, nec conspici in populo iupandibusque, sed totis diebus desidere, cum perditissimo quoque de minimis rebus disceptare, pannosus & squalidus incidere.

Vacuitatem iræ] num. 5. Non qua oritur mansuetudine ac lenitatem animi, sed stupore, lentitudine, ostenditurque stupida quædam omnium indignissimorum, qua nemo bonus tolerare debet, tolerantia: qualcum in parasitic & mimis, os consumilia præbere suetus, exhibent scena.

44. *Ex justitia, cui oppositam nimiam & parum in rebus*] num. 6. Medium duplex est: Rei five Arithmeticum, quod utrinque tantum distat ab extremis, sicut centrum æqualiter ex omnibus partibus disjunctum à circumferentia: & Rationis five Geometricum, quod alteri extremitum interdum est vicinus, ab altero remotius, & tamen medium ratione ponderis, loci, temporis, persona,

Illud paribus numeris utrinque absit, ut quaternarius inter duo & sex novem inter sex & duodecim: hoc non quidem numeris sed tamen paribus ponderibus parique rationale alterius extremi ad medium, & vicissim medii ad alterum extrellum utrumque distat, & medium habeatur: ut quemadmodum se habent tres ad sex, ita sex ad duodecim: nam illa horum dimidium sunt. Quatuor & à duobus & à sex distant binario: at non sex ut à tribus ternario, ita etiam à duodecim distant; haec est divisione non generis in species, sed homonymi in significata. Quid igitur peccavat Aristoteles, si dixit virtutem omnem consistere in medio: sed in cæteris virtutibus esse medium rationis five Geometricum: in justitia partim medium Geometricum, five rationis, partim Arithmeticum five rei: non hic video *periculum* eis *ex diabolis*, sed tantum explicationem & distinctionem terminorum.

Minus suo accipiens] num. 7. Cavillatur: neque enim Aristoteles & ejus sectatores illud minus suo accipiunt de bonis, sed de oneribus & malis. Justitia ex mente Aristotelis est virtus, qua tam in premiorum & onerum distributione, quam in commutatione rerum & contractibus & omnibus in quibus aliqui injuria fieri potest, ita se gerere hominem decet, ut nec de externis bonis, puta pecuniis, honoribus, & id genus alii plus sibi vindicet, minus relinquat alteri, nec rursus de malis, id est, oneribus & poenis minus sibi, at plus alteri quam pat est ac jure debetur, imponit. Vide Horneijum 3. Ethic. cap. 11. n. 21.

Adulterum ex libidine, cedem ex ira ad iniustitiam] Num. 8. Primum Aristoteles non negat, adulterium qualecumque, & cedem quamvis pertinere ad justitiam universalem. Nam eam omnes virtutes complecti & leges velle, ut nulla non virtus obseretur, nullum non virtutum videntur.

teretur, diserte scribit (hæret in hoc loco Aristotelis etiam Bacchovius ad §. 1. Inst. de jutit. & jure) nec a particuliari quidem justitia πολυτικας adulterium aut ullam ex eisdem speciem excipit: nam cum justitiae particularis duas (species) partes edidisset, non est nisi diatribeus neque ratiocinio τοις συνελληγον διορθωνον, alteram qua distribuenda præmia & onera, alteram qua contractus ordinat; inter συνελληγομενα δικαιia seu contradicta involuntarios palam ponit ποικιλας και δικαιοφορια. Hæc lib. 5. Ethic. cap. 4. At initio ejus capititis ποικιλας & subtiliter esse quandam justitiam, quæ non continet omnem virtutem, sed parti locum obtineat, demonstrat exemplis injustitiae: esse enim qui injuste agant, qui tamen non cupiant, nec usurpent alienum, ut qui in acie clypeum abhiciunt, dum ignavus est: maledictus, dum molestat: per avaritiam defruiens amicum, dum illiberalis: nemo horum aut similiter peccantium injuste agit cupiditate alieni. Et tamen cupiditas alieni peccatum est, & improbatatur, tanquam injustitia. Est ergo aliqua injustitia ab aliis vitiis distincta & separata: & sic in contrarium justitia. Inter haec genera injustitiae universalis (μοχηγαν vocat) mentionem facit adulterii, ponens duos adulterios: alter ob luxuriam moechatur, & accipit, aut esuriret nisi moecharetur: alter ob libidinem & ultra donat. hic posterior quod peccat, habet nomen inter vitia universalis justitiae opposita: est enim intemperans: at ille prior, quod facit, nullum nomen inter ista vitia invenit: & tamen injustus est: ergo injustitia particularis: ergo & est aliqua injustitia particularis, quæ non possit referri ad illa vitia Ethica, sed sui generis vitium est: ετοι μηδι αινας διξειν διηρη πολυτον πανεκπικτη. Non dicit πλεονεκτιον omnino non esse, sed magis δικαιοσον quam πλεονεκτιον: deinceps non dicit

puniri ex legibus non posse ut πλεονεκτιον, sed dicit διξειν διηρη ποσιτι видети scilicet subtili judicio Ethico, quod fit ex intentione agentis, non ex damno patientis. At qui lucri & pecunia accipienda causa adulterat, is δικαιος, αινας διηρη, quod compareat intelligendum ex superioribus, quasi esset δικαιος πολυτον δικαιος, magis injustus quam intemperans. Nam πλεονεκτιον quidem prestat ei ministerium, sed quod potissimum agit, & ista uiruit, est πλεονεκτιя, sive turpis egertas. Quomodo igitur si dicaret adulterium ex libidine non esse injustitiam, qui hoc ipsum ut exemplum injustitiae adhibet?

Uspurcationem] confundit Grotius universalem & particularem justitiam.

Nec referat] num. 9. Nihil refert, quod ad poenam judicio civili: sed refert judicio morali. Mnester fuit Pantomimus, quem cum Messalina non posset ad libidinem pellicere, accusavit eum apud Claudiū maritum tanquam contumacem, effecitque ut Imperator juberet eum Augustā parere. Itaque cum ea concubuit. Tacit. XI. ann. 36. Is egit quidem & αινας δικαιος & δικαιος, nec evasit poenam, judicio tamen worali nec δικαιος nec αινας δικαιος fuit. Sic & Gyges cum imperio Candalis nudum vidit Lydię reginam. Deinde ex ira hand leio, nisi forte ex lib. V. Ethic. cap. 10, quod si est, injuste se carplisse hoc demonstrat lib. 3. de Jur. bell. & pac. cap. 11. n. 4. ubi late eum locum allegat & merito predicit.

45. Deum nimium colere non possumus &c.] num. 10. Primum Aristoteli ignorandum, si inter virtutes morales non posuit religionem, quemadmodum & Spen. Caritatem, Fidem solis Christianis ex revelatione cognitas. Nam illi ut veteribus omnibus extra Ecclesiam cultus deorum sub magnificencia ponitur 4-Ethic. 5.

Cui

Cui subscrabit Sallustius Catil. ix.
In suppliciis deorum magnifici, domi
pacis, in amicis fideles erant. Jusfin.
de Templo Delphico lib. 24, 6. Mul-
ta igitur ibi & opulenta regum populo-
rumque visuntur munera, que magni-
ficentia sua redentiorum vota gratam vo-
luntatem & derum responsa manife-
stant. Livius 21, 20; qua in re exce-
di modum posse monstrat lex illa:
Pietatem adhibento: opes amovendo,
lib. 2. de leg. 8. Lycurgus interrogato-
rus, cur pugnare cum deo? dicit: fortis,
modica & vilia sacrificia constitui-
fer, respondit ne unquam venerari
Deum cessemus. Plutarch. Lacon. p.
228. Colere Deum nimium non
possimus, cultu recto & quo ille se
coli praecepit. Sed hic non est excessus:
quantumcumque enim hoc exten-
tolas, & si facias toto corde, tota
anima, totis viribus, tamen manus
in medio. Sic nullam virtutem ni-
mium exercere possimus: nam
quamdiu virtus est, quoque exten-
das, medium tenebis. Sed aetio illa
humana per quam exeretur virtus,
quamque virtus temperat, potest
excedere extra medium, & cum de-
generat in excessum. Sic & officia
per quae exerimus pietatem nostram,
& quibus nos colere Deum testa-
munt, patiuntur vitium, & possunt
in id excedere, ut dicat Dominus:
Quid mibi multiitudinem viciuumarum
restrarum? Ne offeratis ultra sacri-
ficium frustra. Incensum abominatio-
ne est mibi. Ecce cap. 1. colere
Deum nimium non possimus, nem-
pe cultu animi, & proposito vivendi
ad justam ejus. Sic proposito animi
nemo neque fortis nimium, neque
temperans, neque justus esse potest.
Sed homo de homine judicat ex a-
ctionibus externis: Vera virtute
urum quis sit predditus, an imaginem
tantum ejus & umbras habeat
limites migrando in supervacuum,
extimandum est ex opere cuius vir-
tuti proprio. Quomodo igitur reli-
giosos nos demonstramus? nemp-

templa adeundo, orando in genibus,
aperto capite, supinis manibus,
eleemosynis, & ergoando in sum-
tum saeculorum, ferias eotundem sa-
crorum causa habendo, legendi li-
bitos saeculos & in sensu eorum inqui-
rendo, abstinentio & pro opibus
prohibendo, in quibus nefas aut
piaculum verari videatur. In his vero
modum excedi posse & amplius fieri
poscit, quis ignorat Itaque omnino
quoque Religio medium ferit inter-
superstitionis excessum & defectum
impieatis sive Atheismi.

46. Et iudicia] sententias & pro-
nunciata illustringit & clarorum ho-
minum, ea fratre vulgi non falsa, ut
& sua.

Meliorum temporum] ut Romana
ante 600. v. c. annum, seu bellum
Punicum tertium, Graeci bellum
ante Peloponnesiacum. Thucyd. lib.
3. 170.

48. Probabant] qui efficerunt, ut
alii haberentur canonici, & apocry-
phi, primi.

Antiqua & nova legis] Sic maluit
quam antiqui & novi foederis vel te-
stamenti, non enim sequitur quod
nostris fere statuunt omnes, idem fac-
tus gratia fuisse semper, eademque
legem, cuius non nova capita
tulit, sed veterem renovavit, declara-
vit magis & purgavit à Pharisaeo-
rum pravis interpretationibus & ad-
ditamentis.

Jura naturae] Iudaizantes, Bo-
dinum intelligit.

Mendoza] Horat. 2. Sat. 4. Au-
fidius fortis miscbat mellis Falerni.
Mendoza. i. c. male, perperam.

Liberia] ut cum juber Deus absti-
nere fructu certae arboris, cum pa-
trem juber immolare filium, cum
juber non pati: septem populis in
Cananea devotis.

Non pugnat] Nam Deus omnium
arbiter summus, & ob id non pu-
gnat cum cogit parentum, aut pra-
ceptos,

cepto, non occides, cum filium immolare jubet patrem.

Deus per homines exequitur] ut mandatum Abraham de filio impetrando, Hebreis de Aegyptiis auro & argento fraudandis, & septem populis, Syria Palestinae delendis, Iehu de tollenda domo Achabi.

Contraria] Quae est sententia quorundam Anabaptistarum.

Majora] Quin clariora potius & evidentera, ut volunt Reformati.

49. Hebrewi scriptores] Qualis in primis Maimonides in Ductore dubitantium, qui liber editus à Baxtorio.

Sermones & *mores patrias habuerunt per eos*] Latinum dicendum, nam non praedicti duplex genus, & ob id nullus locus neutro generi.

50. Majorem] nisi iustitia vestra sit supra iustitiam Phatiseorum dicit Dominus.

Commandantur] Quae Theologi dicunt esse magis confilii quam praecepti, priori ad Corinth. cap. VII.

Mercede] nempe ex Dei benignitate, non quasi aliquid, nedum amplius, quam debent, mereantur.

51. Cannes] Decreta conciliorum. *Quare clari sunt*] His munit Concilia possunt interdum errare.

Ad ea que occurunt] ad quotidianos causas.

Vire ecclesiae efficiens] offendit.

Qui tanti nominis mensuram implebant] i. e. qui se praestiterunt dignos Christianorum magnifico titulo. Imitatur Ovid. i. Pont. 2. *Maxime qui tanti mensuram nominis implet.*

Flouere] i. e. Patres & Scriptores ecclesiastici, ut Augustinus, Tertullianus, etc.

Negue gravis] non pro hereticis aut schismatibus habiri.

Dominatio] Pontificum Romanorum, scil. Papalis monarchia, quam nolebat offendere scribens in Gallia.

Cotio] Concilium ex coramdem satellitibus compostum. Patres & Scriptores ecclesiastici.

52. Successerunt Scholastici] è schola Petri Lombardi magistri sententiatarum.

Condonanda] in quibus sc. errant.

In re moriorum] in moralibus, quae spectant mores, in ethicis.

Diversa tumuli] in utramque partem disputandi?

Modestiae] non convitiis certantes.

53. Pandecte] potius quam Pandectis: vox enim Graeca πανδέκτης.

Inferio] quem jus civile Romanum per barbaria tempora abolitum in usum revocasse ac docere cepisse vulgo putatur sub Philippo Suevo Imp. circa a. C. 1200.

Conjuxerunt] Alciato, Budaeo, Cujacio.

Primiti] veteribus.

Misceant] ut dicant esse juris natura, quod est juris Gentium.

Ex condicione] velut ex tacito consensus omnium aut plurimorum, majoriorumque populorum.

Ez titulo de Captivis & postliminiis Infr. 3, 9, 1. alludit ad l. 19. D. §. 1.

54. Canonibus] iure canonico.

Sepe optimi sint] rectissime tradant, quid sit juris; et si ad id male applicent, & obtorto collo trahant veterum I C. loca, unde id colligunt.

Tali consuetudini] quum quod nunc videmos passim usurpari & valere pro iure gentium, iam tunc usurpatum fuisse ostendunt.

55. Magna libertate] ut audeat etiam quendam regibus iniqua statuere. Infr. 2, 1, 9.

Perpetuo opere] libris de Republica.

Promulgata] sententia.

56. In toto opere] quintum & ultimum membrum partis specialis. Cura per omne opus.

57. Ex usus fit] Politica.

58. Figuras à corporibus sentotas] In idea & solo conceptu mentis, non ut pinguntur in abaco vel charta. Infr. 2, 23, 1.